

Tryggare hem för barn

Vad har inte fungerat?

Ett stort problem i hur lagstiftning kring vårdnad, boende och umgänge har hanterats är att barn har kunnat tvingas till umgänge och boende med en våldsutövande förälder. År 2022 sammanställde Unizon en rapport om unga vuxna som barn tvingats till umgänge med en våldsutövande förälder. 100% av de som deltog i studien uppgav att de som barn mått psykiskt dåligt under uppväxten på grund av umgänge med en våldsutövande förälder. De unga vuxna beskriver att de upplevt känslor av otrygghet, stress, rädsla och oro i samband med de påtvingade umgänget. Därtill uppgav 90–100% av dem att de fått bestående psykiska men.

Föräldrabalken (FB) och föräldrars rättigheter har bidragit till att barn diskrimineras och osynliggörs under kontakten med svenska myndigheter och i rättsliga processer. Tidigare har reglerna i föräldrabalken inneburit att barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna väger tyngre än barnets bästa i frågor om umgänge. Det innebär att det har lagts större vikt vid kontakten med båda föräldrarna än risken för att barnet far illa.

Barn tvingas ofta till umgänge med en våldsutövande förälder mot sin egen vilja. När en förälder misstänks ha utövat våld så har detta sällan vägts in i domstolarnas bedömning om barnets fortsatta umgänge med föräldern. Det innebär att domstolar inte har beaktat riskerna som finns förknippade med barnets umgänge med den förälder som misstänkts ha utövat våld.

Kunskapen om barns inställning till umgänge är knapp. Därtill är kunskapen om barnets utsatthet under umgänge med en våldsutövande förälder begränsad. Utifrån forskning, undersökningar och praktisk erfarenhet vet vi att våldsutsatta barn ofta växer upp till att bli vuxna med bestående psykiska men. Barns tvångsumgänge med våldsutövande föräldrar måste därför upphöra.

Vad gjorde vi/vad tyckte vi?

Barnets bästa som avgörande i beslut om boende anges redan i 6:2a FB, men i domstolens praxis verkar det inte finnas något tillräckligt tillvägagångssätt i hur barnets bästa bedöms.

Det är viktigt att betona barns rätt att komma till tals och blir lyssnade på. Genom att stärka deras rättigheter kan barn få rätt till delaktighet i beslut om vårdnad, boende och umgänge. Barn ska dock aldrig tvingas till att uttala sig. När barn inte vill uttala sig krävs att uppgifter inhämtas från de verksamheter där barnet vistas i vardagen. Därtill behövs mer forskning och kunskap om hur man på bästa sätt uppmärksammar barns röster. I dagsläget krävs ett samtycke från föräldrarna för att man ska kunna samtala med barn. Det är problematiskt eftersom våld kan förekomma i barnets hemmiljö. En omarbetning av föräldrabalken är därför nödvändigt. Det är även nödvändigt för domstolar att kunna inhämta sakkunnigt utlåtande från legitimerad psykolog.

Barnombudet ser positivt på att barnets relation till sociala föräldrar uppmärksammas i utredningen. För en del barn kan bandet till en social förälder vara lika starkt som till en biologisk- eller adoptivförälder. En starkare rätt för barnet till sin sociala förälder är därför viktigt.

Barnombudet har länge ansett att inga barn ska tvingas till umgänge med en våldsutövande förälder och därigenom riskera att få psykiska men. Unizons rapport om unga vuxnas berättelser har gett kunskap om vilka konsekvenserna blir för barn som tvingats till umgänge med en våldsutövande förälder. I ljuset av denna nya kunskap krävs att de juridiska förutsättningarna förändras. Barnombudet vill att barn ska ha rätt till egna offentliga biträden så att rättssystemet på ett bättre sätt kan beakta barnets bästa. Det är inte tillräckligt att enbart föräldrarna ska ha egna ombud i rättsliga processer och i kontakt med myndigheter.

Hur har det blivit nu? Vad ska ske?

Justitieministern Gunnar Strömmer menar att samhället ska garantera alla barn skydd från kränkningar och våld. Risken för att ett barn far illa ska alltid beaktas i första hand. Föräldrarnas önskan om umgänge får aldrig prioriteras över detta. Vidare innebär propositionens förslag, enligt Strömmer, att i frågor om vårdnad, boende och umgänge ska barnets, och inte föräldrarnas, intresse av umgänge vara avgörande. Därigenom ska barnets bästa alltid väga tyngst i frågor om vårdnad, boende och umgänge.

I september år 2024 presenterade regeringen sin propositionen 2024/25:10 - *”Tryggare hem för barn”*. I denna lade regeringen fram förslag för hur man kan stärka skyddet för barn.

Nuvarande regler i Föräldrabalken medför, som tidigare nämnts, att föräldrarnas rätt till en nära och god kontakt med sitt barn väger tyngre än risken för att barnet far illa. Regeringen föreslår därför en ändring av 6:2a FB med syftet att risken för att ett barn far illa ska lyftas fram tydligare i lagen. Därtill föreslår regeringen att 6:2a FB om barnets bästa fortsättningsvis bör innehålla exempel på sätt som barn kan fara illa på. Risken att barnet utsätts för våld bör tydligt anges.

För att bedöma risken för att barn far illa i mål/ärenden om vårdnad, boende eller umgänge föreslår regeringen ett tillägg i FB. Regeringen vill att domstolen, vid behov, ska kunna hämta in ett sakkunnigutlåtande från en legitimerad psykolog. Tanken är att utlåtandet ska vara ett komplement till en vårdnads-, boende och umgängesutredning. Utredningen kan därigenom ge ett bättre beslutsunderlag i fråga om risken för att barnet far illa.

Regeringen vill att barnets bästa ska förtydligas som en grundläggande tolkningsprincip då det i nuvarande lagstiftning inte anses framgå tillräckligt tydligt att ett barn inte ska ha umgänge med en förälder om det strider mot barnets bästa. Regeringen bedömer att det är lämpligare att i 6:17 FB betona att barnets rätt till umgänge med en förälder, som det inte bor tillsammans med, endast gäller i den utsträckning den är förenlig med barnets bästa. Därigenom understryks att det finns situationer där barnet inte ska ha umgänge. Till exempel när en förälder har utsatt barnet för allvarligt våld.

Vidare föreslår regeringen en förstärkning av familjehemsplacerade barns rätt till trygghet och stabilitet. Regeringen vill att det i FB ska klargöras under vilka förutsättningar vårdnaden om ett barn som är placerat i familjehem ska flyttas från barnets föräldrar till familjehemsföräldrarna. Vårdnadsöverflyttning ska ske om det är bäst för barnet att inte återförenas med sina föräldrar. Förstärkningen innebär att vissa omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen ska införas. Därtill ska vissa ändringar i LVU och Socialtjänstlagen angående dessa omständigheter införas.

Det anses inte rättssäkert att barn och vårdnadshavare inte har rätt till ett offentligt biträde i allmän domstol vid prövning om vårdnadsöverflyttning. Regeringen föreslår därför att barn och dess vårdnadshavare ska ha rätt till ett offentligt biträde vid prövning hos socialnämnden och domstolen vid frågor om vårdnadsöverflyttning enligt 6 kap. 7-8a och 10e §§ FB. Barnets offentliga biträde ska se till att barnets rätt att få information och komma till tals tillgodoses. Barnets offentliga biträde ska få samtala med barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.

Dessa lagändringar ska träda i kraft den 1 januari 2025.

Om du vill läsa mer om tryggare hem för barn kan du gå in på någon av länkarna här nedan:

Regeringens proposition: [Proposition 2024/25:10 Tryggare hem för barn \(regeringen.se\)](#)

Rapport från Unizon: <https://www.unizonjourer.se/media/nkactiis/unizon-rapport-umgange.pdf>